

В І Д Г У К
офіційного опонента,
доктора історичних наук, професора, професора кафедри інформаційної та
соціокультурної діяльності
Західноукраїнського національного університету
Біловус Лесі Іванівни,
на дисертаційне дослідження Курасової Сніжани Ігорівни
«Охорона та збереження нематеріальної культурної спадщини України в
умовах розвитку цифрового суспільства: бібліотекознавчий аспект»,
подане на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 02 – Культура та мистецтво
за спеціальністю 029 – Інформаційна, бібліотечна та архівна справа

Актуальність обраної теми. Дисертаційне дослідження Курасової Сніжани Ігорівни «Охорона та збереження нематеріальної культурної спадщини України в умовах розвитку цифрового суспільства: бібліотекознавчий аспект» присвячене актуальній і водночас складній міждисциплінарній проблемі, що перебуває на перетині бібліотекознавства, інформаційної діяльності, збереження культурної спадщини та цифрових гуманітарних практик. Значущість обраної теми визначається передусім тим, що нематеріальна культурна спадщина є особливим складником культурної пам'яті: її існування пов'язане не лише зі збереженням певного культурного змісту, а й із його постійним відтворенням, передаванням між поколіннями, функціонуванням у конкретних спільнотах. Водночас цифрова трансформація суспільства суттєво змінює способи фіксації, представлення, збереження та поширення такої спадщини.

Важливо, що авторка розглядає нематеріальну культурну спадщину не тільки як сукупність живих культурних практик, традицій, знань і навичок, а й як специфічний об'єкт бібліотечно-інформаційної діяльності, що потребує документування, цифрової презентації, довготривалого збереження і доступу до нього та популяризації. Саме такий ракурс дослідження видається продуктивним і перспективним для спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа, оскільки дає змогу перевести порушену проблему нематеріальної культурної спадщини з переважно культурологічної площини у сферу інформаційних процесів, ресурсів, технологій та соціальних комунікацій. У дисертації цей підхід не залишається лише декларацією у вступі: він послідовно розгортається через аналіз бібліотек як інституцій пам'яті, цифрових колекцій і платформ, електронних ресурсів та технологій документування.

Актуальність дослідження посилюється трансформацією самої ролі бібліотеки в цифровому суспільстві. Сучасна бібліотека дедалі менше може бути визначена винятково як інституція накопичення та збереження документованого знання. Формування електронних бібліотек, цифрових колекцій, мультимедійних ресурсів та інтегрованих інформаційних платформ розширює її участь у збереженні культурної пам'яті й створює можливості для

роботи з такими об'єктами, які традиційно не належали до бібліотечних фондів у звичному розумінні. Курасова С.І. слушно звертає увагу на те, що практика роботи бібліотек з нематеріальною культурною спадщиною сьогодні залишається фрагментарною і потребує як наукового осмислення, так і концептуального впорядкування.

Аналіз стану наукової розробленості проблеми у першому розділі надає переконливості обґрунтуванню актуальності роботи. Він засвідчує наявність значного масиву праць, присвячених культурологічним, соціальним та управлінським аспектам нематеріальної культурної спадщини, однак питання її інформаційного забезпечення, ролі бібліотек у формуванні цифрових ресурсів та використання цифрових технологій для підтримки культурної пам'яті залишаються менш дослідженими. Авторка також виявляє конкретні лакуни, пов'язані із системним формуванням бібліотечних цифрових колекцій нематеріальної культурної спадщини, їх інформаційно-аналітичним опрацюванням, стандартизацією опису та інтеграцією до національних і міжнародних цифрових ресурсів. Отже, в роботі не просто декларується потреба в бібліотекознавчому осмисленні проблеми – вона впливає з аналізу наявного наукового доробку.

На окрему увагу заслуговує порушена в дисертації проблема співвідношення документальної та нематеріальної культурної спадщини. Цифрове середовище значною мірою змінює усталені межі між цими категоріями. Усна традиція, виконавська практика, обряд, ремесло чи інший елемент нематеріальної спадщини внаслідок аудіо- та відеофіксації, каталогізації, опису й включення до цифрової колекції набуває документованої форми. Водночас документ перестає бути лише матеріальним носієм і стає засобом передавання культурних смислів, знань і практик. На конкретному прикладі проєкту Національної історичної бібліотеки України «Нематеріальна культурна спадщина в документних джерелах» Курасова С.І. простежує цей двосторонній процес зближення документального й нематеріального як взаємопов'язаних форм культурної пам'яті. Така постановка питання суттєво розширює бібліотекознавчий контекст дослідження і засвідчує, що обрана тема відповідає сучасним трансформаціям об'єктного поля бібліотечно-інформаційної діяльності.

Додаткового суспільного значення досліджувана проблематика набуває в умовах повномасштабної російсько-української війни. Загроза втрати носіїв традицій, руйнування культурної інфраструктури, вимушене переміщення спільнот, порушення усталених механізмів міжпоколіннього передавання культурного досвіду роблять питання документування та довготривалого збереження нематеріальної культурної спадщини особливо гострим. У цьому контексті цифрові ресурси мають значення вже не лише як сучасний спосіб репрезентації культурного надбання, а і як один із механізмів збереження культурної пам'яті за умов, коли природне середовище функціонування окремих її елементів зазнає руйнування або суттєвої трансформації. На цьому аспекті авторка обґрунтовано наголошує, пов'язуючи необхідність цифрового

документування зі створенням стійких бібліотечно-інформаційних систем та перспективами післявоєнного відновлення культурної пам'яті України.

Показово й те, що актуальність обраної теми підтверджується подальшим змістом дисертації. Авторка переходить від теоретичного осмислення проблеми до аналізу конкретних механізмів її вирішення: досліджує українські й зарубіжні цифрові ресурси, бібліотечні практики, мультимедійні форми представлення нематеріальної культурної спадщини, можливості інтеграції різнорідних культурних даних. Зокрема, розгляд платформ UNESCO Intangible Cultural Heritage, Dive into Intangible Cultural Heritage та Europeana дає можливість показати, як цифрове середовище забезпечує інтеграцію текстових описів, аудіо-, відео- та візуальних матеріалів, інтерактивних карт і мережових зв'язків між культурними практиками. Це підтверджує, що йдеться не про абстрактне декларування переваг цифровізації, а про реальну зміну способів документування, організації, представлення та комунікації культурної інформації.

Таким чином, усе вищезазначене дає підстави вважати тему дисертації своєчасною, науково обґрунтованою і значущою для розвитку сучасного бібліотекознавства.

Рівень достовірності та обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Дисертаційне дослідження Курасової С.І. виконано в межах наукової проблематики Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та пов'язане з комплексними науковими темами, присвяченими трансформації бібліотечно-інформаційного комплексу, сучасним засадам організації його діяльності та використанню новітніх технологій у бібліотечній сфері. Такий зв'язок є змістовно виправданим, оскільки дослідження безпосередньо стосується зміни функцій бібліотек, розвитку цифрових ресурсів, інформаційної взаємодії та формування нових моделей збереження культурної спадщини в умовах цифрового суспільства.

Достовірність та обґрунтованість основних положень дисертації забезпечуються передусім логікою побудови самого дослідження. Сформульована авторкою мета передбачає комплексне обґрунтування теоретико-методологічних засад, аналіз міжнародного й українського досвіду та розроблення моделі бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження і використання нематеріальної культурної спадщини України. Відповідно визначено вісім дослідницьких завдань, які охоплюють послідовні етапи роботи – від аналізу стану наукової розробленості проблеми й нормативно-правових основ до дослідження цифрових колекцій, трансформації бібліотечно-інформаційної діяльності та побудови авторської моделі. Зіставлення цих завдань зі структурою основної частини дисертації та загальними висновками засвідчує, що вони не мають формального характеру, а послідовно реалізовані у відповідних розділах роботи.

Об'єкт і предмет дослідження сформульовано відповідно до заявленої проблематики. Об'єктом визначено процеси бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної

спадщини України в умовах розвитку цифрового суспільства, предметом – концептуальні, організаційні та інформаційно-технологічні засади такого забезпечення. Важливо, що в подальшому викладі Курасова С.І. здебільшого дотримується саме цього бібліотечно-інформаційного фокусу, не розчиняючи предмет дослідження у ширшій культурологічній проблематиці.

Методологічний інструментарій роботи загалом відповідає складності й міждисциплінарному характеру обраної теми. Авторка використовує загальнонаукові методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції та узагальнення, системний і системно-структурний підходи, порівняльно-аналітичний, інформаційно-аналітичний методи, контент-аналіз, документний аналіз і метод моделювання. При цьому у вступі достатньо чітко визначено функціональне призначення окремих методів.

Аналіз основного тексту дисертації дає підстави стверджувати, що задекларовані методологічні підходи отримали практичне втілення. Зокрема, системний підхід послідовно використовується для розгляду нематеріальної культурної спадщини як багатокомпонентної системи, в якій взаємодіють носії традицій, громади, органи влади, бібліотеки, архіви, музеї, наукові й освітні інституції, громадські організації, цифрові платформи та інформаційні ресурси. Авторка простежує взаємозв'язок між етапами виявлення, документування, опису, формування цифрових колекцій, збереження, забезпечення доступу та популяризації елементів нематеріальної культурної спадщини. Це свідчить про те, що системність у роботі виконує не лише декларативну, а й організуючу функцію.

Не менш послідовно реалізовано соціокомунікаційний та інформаційний підходи. У межах першого нематеріальна культурна спадщина розглядається як процес створення, передачі та інтерпретації культурних смислів, у якому інформаційні інституції виконують функцію посередників між носіями традицій, культурними практиками та користувачами. Бібліотеки, архіви й музеї при цьому постають не тільки як місця акумулювання інформації, а і як комунікаційні центри, що створюють цифрові колекції, виставки, бази даних, мультимедійні ресурси та інформаційні проекти. Інформаційний підхід, своєю чергою, дає змогу авторці інтерпретувати нематеріальну культурну спадщину як специфічний інформаційний ресурс, що може бути виявлений, описаний, структурований, документований, збережений і включений до сучасних цифрових систем. Саме таке поєднання підходів забезпечує бібліотекознавчу спрямованість дослідження.

Позитивної оцінки заслуговує використання порівняльного аналізу під час вивчення цифрових ресурсів нематеріальної культурної спадщини. Курасова С.І. не обмежується описом окремих українських та зарубіжних платформ, а робить спробу їх зіставлення за визначеними інформаційно-комунікаційними характеристиками. У підрозділі 2.4 характеристики цифрового представлення нематеріальної культурної спадщини систематизовано у відповідних таблицях, а в загальних висновках узагальнено результати порівняння за такими параметрами, як мультимедійність, інтерактивність, залучення користувачів, застосування семантичних технологій

та рівень інтегрованості ресурсів у ширші інформаційні екосистеми. Це дало можливість не лише констатувати відмінності між українськими та європейськими цифровими ресурсами, а й конкретизувати ті напрями, за якими наше національне інформаційне середовище потребує подальшого розвитку.

Достатньою є й джерельна основа дисертації. Список використаних джерел містить 258 позицій і охоплює наукові праці українських та зарубіжних дослідників, нормативно-правові документи, матеріали міжнародних організацій, бібліотечні та культурні цифрові ресурси, вебплатформи й електронні колекції. Зміст основної частини роботи свідчить, що цифрові ресурси використовуються не тільки як ілюстративний матеріал, а як безпосередній об'єкт аналізу. Це особливо помітно в другому розділі, де досліджуються конкретні зарубіжні та українські практики формування й представлення цифрових колекцій нематеріальної культурної спадщини.

Внутрішня узгодженість дослідження простежується і на рівні загальних висновків. Їх структура фактично відтворює послідовність поставлених завдань: від встановлення стану розробленості проблеми та визначення методологічних засад – до аналізу нормативного забезпечення, конвергенції документальної та нематеріальної спадщини, українського й міжнародного досвіду, порівняння цифрових ресурсів та обґрунтування авторської моделі. Як результат – модель бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини, що логічно зумовлена попереднім теоретичним і прикладним аналізом і представлена як багаторівнева система, яка інтегрує інституційні, ресурсні, технологічно-інформаційні, комунікаційні та інші складові.

Наукова новизна дисертаційного дослідження Курасової С. І. пов'язана насамперед із комплексним бібліотекознавчим осмисленням нематеріальної культурної спадщини як об'єкта бібліотечно-інформаційної діяльності в цифровому середовищі. Авторка виходить із того, що охорона та збереження нематеріальної культурної спадщини в сучасних умовах не можуть обмежуватися її культурологічним описом або традиційними формами обліку, а потребують системи документування, структурованого інформаційного представлення, довготривалого цифрового збереження, організації доступу та комунікаційного використання. Така постановка проблеми дає можливість розглядати нематеріальну культурну спадщину в категоріях інформаційного ресурсу, цифрової колекції та об'єкта діяльності інституцій пам'яті.

Одним із найбільш змістовних результатів дисертації є розвиток положення про конвергенцію документальної та нематеріальної культурної спадщини в умовах цифровізації. Авторка показує, що традиційна межа між ними поступово втрачається: нематеріальна спадщина через документування, аудіо- та відеофіксацію, каталогізацію й цифрове представлення набуває ознак документованого інформаційного об'єкта, тоді як документальна спадщина зберігає і передає нематеріальні культурні смисли, знання та практики. У роботі це положення розкривається не лише теоретично, а й через аналіз конкретних бібліотечних та цифрових практик. Зокрема, авторка простежує, як бібліотечні проекти, мультимедійні колекції, електронні бібліотеки та цифрові платформи

формують гібридне інформаційне середовище, у якому жива культурна практика одночасно може бути об'єктом фіксації, інформаційним ресурсом і складником культурної комунікації.

Науковий інтерес становить і здійснене в дисертації переосмислення місця бібліотеки у процесах охорони та збереження нематеріальної культурної спадщини. Курасова С. І. послідовно обґрунтовує перехід від уявлення про бібліотеку переважно як інституцію збереження вже створених документів до розуміння її як активного учасника документування культурних практик, формування цифрового контенту, організації метаданих, забезпечення довготривалого доступу та комунікації між носіями традиції і користувачами. У запропонованій дослідницькій логіці бібліотеки виконують функції інформаційних агрегаторів, центрів цифрового документування, координаторів доступу до ресурсів та посередників між культурною практикою і цифровим середовищем.

Вагомою складовою авторського доробку є порівняльне дослідження цифрових колекцій нематеріальної культурної спадщини в українських та європейських вебінформаційних середовищах. Авторка аналізує їх за інформаційно-комунікаційними параметрами. Проведене зіставлення дозволяє конкретизувати сильні та проблемні сторони національних цифрових ресурсів: їх змістова насиченість і значний культурно-етнографічний потенціал поєднуються з недостатнім використанням семантичних технологій, Linked Open Data, структурованих моделей даних та автоматизованих інструментів пошуку. Це надає порівняльному аналізу не лише описового, а й діагностичного характеру.

Найбільш цілісно авторське бачення проблеми втілено у моделі бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України в цифровому суспільстві. Її появі передуює аналіз локальності й фрагментарності наявних цифрових ініціатив та недостатньої узгодженості між суб'єктами, ресурсами і технологічними рішеннями. Саме необхідністю подолання цієї розрізненості Курасова С. І. обґрунтовує перехід до системної моделі, що поєднує організаційні, інформаційно-технологічні, нормативно-правові та комунікаційні механізми.

Структура запропонованої моделі включає взаємопов'язані суб'єктний, ресурсний, технологічно-інформаційний, комунікаційний та результативний блоки. Суб'єктний блок охоплює бібліотеки, архіви, музеї, органи влади, освітні й наукові установи, громадські організації, територіальні громади та носіїв культурних традицій і передбачає поєднання вертикальних управлінських та горизонтальних партнерських зв'язків. Ресурсний блок об'єднує Національний і регіональні переліки елементів нематеріальної культурної спадщини, цифрові колекції, електронні бібліотеки, репозитарії, мультимедійні архіви, цифрові музеї, бази даних і спеціалізовані вебплатформи.

Технологічно-інформаційний блок моделі охоплює технології цифрового документування, системи метаданих, уніфіковані моделі опису, засоби семантичного зв'язування даних і довготривалого цифрового збереження.

Перспективним напрямом Курасова С.І. визначає застосування великих мовних моделей, технологій обробки природної мови, семантичного аналізу та Linked Open Data для індексації, інформаційного пошуку й інтеграції культурних ресурсів. Суттєво, що технологічний складник у моделі не ізолюється від соціального: комунікаційний блок передбачає відкритий доступ, просвітницькі та освітні проєкти, цифрові медіа, краудсорсингові практики та безпосередню участь носіїв традицій у формуванні культурного контенту.

Результативний блок моделі орієнтований на довготривале цифрове збереження нематеріальної культурної спадщини, розширення доступу до культурних ресурсів, їх інтеграцію у національний і глобальний інформаційний простір, підвищення суспільної обізнаності та підтримку культурної ідентичності й стійкості культурної пам'яті. Таким чином, модель не зводиться до технологічної схеми функціонування цифрового ресурсу, а поєднує інформаційний, інституційний, технологічний і соціокомунікаційний виміри досліджуваного явища.

У дисертації також розвинуто думку про цифрові ресурси нематеріальної культурної спадщини як складник сучасної цифрової екосистеми культурної пам'яті. Аналіз міжнародних платформ демонструє різні моделі цифрового документування: від мультимедійного представлення елементів нематеріальної культурної спадщини і семантичного зв'язування даних до краудсорсингового наповнення ресурсів та залучення локальних спільнот до створення цифрового контенту. Зокрема, авторка звертається до досвіду Europeana, UNESCO Intangible Cultural Heritage, WEAVE, Smithsonian Folkways, Ichpedia та інших ресурсів, показуючи можливості мультимедійності, інтерактивності, відкритих пов'язаних даних і партисипативного документування.

Саме поєднання цих складників – бібліотекознавчого трактування нематеріальної культурної спадщини як інформаційного об'єкта, осмислення конвергенції документальної та нематеріальної спадщини, аналізу цифрових ресурсів і міжнародних практик та побудови багаторівневої моделі бібліотечно-інформаційного забезпечення – формує основний науковий результат дисертації.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Теоретичне значення дисертаційного дослідження Курасової С.І. визначається поглибленням бібліотекознавчого бачення нематеріальної культурної спадщини як специфічного об'єкта інформаційної діяльності в умовах цифрової трансформації. Проведене дослідження розширює усталене розуміння сфери діяльності бібліотек, акцентуючи не лише на збереженні документованої культурної спадщини, а й на їх участі у фіксації, структуризації, цифровому представленні, довготривалому збереженні та популяризації живих культурних практик.

Певний теоретичний інтерес становить запропоноване авторкою трактування взаємозв'язку документальної та нематеріальної культурної спадщини. Через аналіз процесів документування, цифровізації та мультимедійної репрезентації показано, що нематеріальна культурна практика, не втрачаючи своєї природи як «живої» спадщини, водночас може набувати

документованої форми і включатися до цифрових інформаційних систем. При цьому документальні ресурси бібліотек виступають не лише засобом збереження інформації, а й носіями культурних смислів, контекстів і знань, необхідних для трансляції нематеріальної спадщини. Саме цей взаємозв'язок авторка розглядає як одну з підстав для активнішого включення бібліотек у сучасну систему збереження нематеріальної культурної спадщини.

Практичний потенціал роботи найбільш виразно простежується у третьому розділі, де окреслено напрями вдосконалення бібліотечно-інформаційної діяльності у сфері збереження нематеріальної культурної спадщини. Авторка пов'язує їх із формуванням структурованих цифрових колекцій, використанням стандартизованих метаданих і спільних репозитаріїв, забезпеченням довготривалого цифрового збереження, розвитком хмарних технологій, а також із необхідністю міжінституційної взаємодії бібліотек, музеїв, архівів, органів влади та технологічних партнерів.

Цінним у прикладному плані є те, що дисертантка не обходить увагою реальні обмеження цифрової трансформації українських бібліотек. Серед них розглядаються недостатнє фінансування, нестача належної технічної інфраструктури, дефіцит цифрових компетентностей персоналу, відсутність цілісного бачення використання інформаційно-комунікаційних технологій, а також проблеми масштабування вже апробованих цифрових рішень. На підставі аналізу практичного досвіду авторка акцентує на необхідності обміну знаннями між ІТ-сектором і культурними інституціями та включення відповідних цифрових компетентностей до професійної підготовки фахівців.

Практично значущими є й систематизовані в роботі напрями застосування новітніх цифрових технологій. Йдеться про мультимедійне документування, 3D-сканування і моделювання, VR/AR/XR-рішення, хмарні сервіси, технології семантичного опису, Linked Open Data та перспективне використання інструментів штучного інтелекту. При цьому Курасова С.І. слушно наголошує, що для нематеріальної культурної спадщини недостатнім є створення лише статичної цифрової копії: документування має, наскільки це можливо, передавати процесуальність культурної практики, її аудіовізуальний контекст, дії, свідчення носіїв та умови побутування.

Прикладну цінність має окреслення основних напрямів модернізації бібліотечної діяльності: цифровізація й організація довготривалого збереження ресурсів; застосування нових технологічних засобів; інтеграція ресурсів в освітні та інформаційні платформи; розвиток кооперації між бібліотеками та іншими культурними інституціями; співпраця з носіями традицій; удосконалення нормативного й методичного забезпечення цифрового документування нематеріальної культурної спадщини. Така систематизація може бути корисною при плануванні бібліотечних цифрових проєктів та визначенні пріоритетів розвитку відповідних інформаційних ресурсів.

Окреме практичне значення має розглянута авторкою проблематика використання хмарних технологій. У дисертації вони оцінюються не лише як засіб економії технічних ресурсів, а і як інструмент резервного копіювання, забезпечення відмовостійкості та доступності цифрових колекцій в умовах

фізичних і техногенних ризиків. Особливої ваги цей аспект набуває в умовах війни, коли пошкодження локальної інфраструктури може призвести до незворотної втрати цифрових культурних ресурсів.

Найбільш концентрованим прикладним результатом дослідження є розроблена авторкою модель бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України. Її практичний потенціал полягає в можливості використовувати запропоновану структуру як концептуальну основу для організації взаємодії між інституціями пам'яті, громадами та носіями традицій, формування цифрових ресурсів, визначення технологічних засобів їх опису і збереження та організації доступу до них. У самій дисертації модель позиціонується як основа для інтеграції бібліотек у систему цифрового представлення нематеріальної культурної спадщини, розвитку міжінституційної взаємодії та формування національних і регіональних цифрових ресурсів.

Матеріали дисертації можуть бути використані й в освітній практиці, передусім під час підготовки фахівців зі спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових публікаціях та апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційного дослідження Курасової С.І. оприлюднено у 14 наукових публікаціях, із яких 5 статей надруковано у наукових фахових виданнях України, 1 статтю – у виданні, включеному до міжнародної наукометричної бази Scopus, 8 публікацій – у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференцій. Три фахові статті підготовлено у співавторстві.

Тематика публікацій співвідноситься з основними змістовими напрямками дисертації та відображає послідовність розгортання дослідницького задуму: теоретичне осмислення нематеріальної культурної спадщини в бібліотечно-інформаційному контексті, нормативно-правові аспекти її охорони й збереження, цифровізацію бібліотечної діяльності, використання електронних ресурсів і сучасних інформаційних технологій, а також трансформацію функцій бібліотек у цифровому середовищі. Це дає можливість простежити зв'язок між опублікованими працями та проблематикою окремих розділів дисертації.

Достатньо широкою є апробація результатів дослідження. Його положення представлялися на міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних заходах. Апробація відповідає міждисциплінарному характеру роботи й охоплює як бібліотекознавчий та інформаційний, так і ширший культурно-комунікаційний контекст досліджуваної проблеми.

Представлені в дисертації відомості про публікації й апробацію засвідчують послідовне оприлюднення результатів дослідження впродовж його виконання та їх обговорення в академічному середовищі.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Ознак порушення академічної доброчесності у дисертаційній роботі Курасової С.І. не виявлено. Дисертація є самостійним, завершеним

науковим дослідженням, а основні наукові результати, положення та висновки, винесені на захист, одержані авторкою особисто.

Структура та зміст дисертації Курасової С.І. відповідає логіці поставленої мети та дослідницьких завдань. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 212 сторінок, із них 175 сторінок основного тексту; список використаних джерел налічує 258 позицій. Послідовність розділів забезпечує перехід від з'ясування стану наукової розробленості проблеми й визначення теоретико-методологічних засад до аналізу цифрових ресурсів і практик, а надалі – до осмислення трансформації бібліотечно-інформаційної діяльності та розроблення авторської моделі.

Перший розділ дисертації «Теоретико-методологічні засади дослідження нематеріальної культурної спадщини в умовах розвитку цифрового суспільства» формує концептуальне підґрунтя подальшого дослідження. Авторкою проаналізовано український і зарубіжний науковий доробок із проблем нематеріальної культурної спадщини, державної політики у сфері її охорони, цифровізації культурної спадщини, розвитку електронних бібліотек і цифрових колекцій. Важливим результатом проведеного аналізу стало виявлення недостатньої розробленості саме бібліотекознавчих аспектів проблеми – формування спеціалізованих цифрових колекцій нематеріальної культурної спадщини, стандартизації їх опису, довготривалого цифрового збереження та інтеграції до національного й міжнародного інформаційного простору (с. 40-44 дисертації).

Методологічну основу роботи побудовано на поєднанні системного, культурологічного, соціокомунікаційного, інформаційного, цифрово-гуманітарного, міждисциплінарного та інституційного підходів. Особливо продуктивним для реалізації бібліотекознавчого задуму є трактування нематеріальної культурної спадщини як інформаційного ресурсу, що може бути документований, структурований, збережений і репрезентований у цифровому середовищі. Значну увагу приділено також нормативно-правовим засадам охорони нематеріальної культурної спадщини, еволюції міжнародних механізмів ЮНЕСКО та формуванню відповідної нормативної системи в Україні. Це дає авторці можливість наприкінці розділу перейти від широкого культурологічного розуміння нематеріальної культурної спадщини до її розгляду як об'єкта інформаційно-комунікаційної діяльності та обґрунтувати подальше звернення до ролі бібліотек у процесах її документування, цифрового збереження й популяризації.

Другий розділ дисертації присвячено цифровим ресурсам, колекціям і практикам представлення нематеріальної культурної спадщини в українському та зарубіжному інформаційному просторі. Його цінність полягає насамперед у переході від теоретико-методологічних положень першого розділу до аналізу конкретних інформаційних ресурсів і практик. Курасова С.І. розглядає цифрові платформи, електронні колекції, бібліотечні ресурси та зарубіжний досвід, простежуючи, як традиційні бібліотечні механізми опису й організації

інформації доповнюються мультимедійним контентом, інтерактивними сервісами, семантичними технологіями та можливостями інтеграції даних.

Особливо показовим є звернення до досвіду зарубіжних бібліотек та інтегрованих цифрових платформ. Так, аналіз практики Німецької національної бібліотеки демонструє трансформацію традиційного бібліотечного каталогу в комплексне середовище документування культурної спадщини: бібліографічні записи доповнюються цифровими матеріалами, змістом видань, зовнішніми ресурсами, фото- та відеодокументами (с. 106 дисертації). Такі приклади дають авторці підстави розглядати сучасну бібліотеку не лише як утримувача документних джерел про нематеріальну культурну спадщину, а і як учасника формування пов'язаного цифрового інформаційного середовища.

Найбільш аналітично значущою частиною розділу є порівняння українських та європейських цифрових колекцій за інформаційно-комунікаційними характеристиками. Авторка враховує рівень мультимедійності, інтерактивності, залучення користувачів до формування контенту, використання семантичних технологій та інтегрованість ресурсів у ширші інформаційні екосистеми. Проведене зіставлення виявило характерну диспропорцію: українські ресурси мають значний культурно-змістовий та науково-етнографічний потенціал, однак поступаються провідним європейським платформам у використанні семантичних технологій, Linked Open Data, структурованого представлення даних, інтерактивних сервісів та засобів технологічної інтеграції (с. 174-175 дисертації). Цей результат є важливим для подальшої логіки роботи, оскільки виявлені технологічні та організаційні прогалини стають підґрунтям для запропонованих у третьому розділі напрямів модернізації бібліотечно-інформаційної діяльності.

Третій розділ дисертації «Трансформація бібліотечно-інформаційної діяльності у сфері збереження нематеріальної культурної спадщини в умовах цифрового суспільства» має виразно конструктивний характер. На основі результатів попередніх розділів Курасова С.І. визначає напрями модернізації бібліотечно-інформаційної діяльності, пов'язані з цифровим документуванням і довготривалим збереженням нематеріальної культурної спадщини, розвитком електронних колекцій, стандартизацією метаданих, застосуванням мультимедійних, хмарних і семантичних технологій, Linked Open Data, а також перспективним використанням інструментів штучного інтелекту. При цьому цифрова трансформація розглядається не лише як технологічне оновлення бібліотек, а як зміна їх функціональної ролі та способів взаємодії з іншими інституціями пам'яті, громадами й безпосередніми носіями культурних традицій.

Центральним результатом розділу є розроблена у підрозділі 3.4 модель бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини України в цифровому суспільстві (с. 161-169 дисертації). Необхідність її побудови авторка пов'язує з локальним і недостатньо скоординованим характером наявних цифрових ініціатив та потребою перейти від окремих проєктів до системної взаємодії суб'єктів, ресурсів і технологій. Модель охоплює інституційний, ресурсний,

технологічно-інформаційний, комунікаційний і результативний компоненти та поєднує бібліотеки, архіви, музеї, органи влади, наукові й освітні установи, громади і носіїв традицій із цифровими колекціями, репозитаріями, базами даних, мультимедійними архівами та відповідними технологічними засобами.

Сильною стороною запропонованої моделі є намагання поєднати технологічний та соціокомунікаційний виміри збереження нематеріальної культурної спадщини. Поряд із цифровим документуванням, системами метаданих, семантичним зв'язуванням даних і довготривалим цифровим збереженням авторка передбачає відкритий доступ до ресурсів, освітні й культурні проєкти, цифрові комунікації та участь носіїв традицій у формуванні культурного контенту. У такий спосіб модель узагальнює основні результати попереднього аналізу й представляє авторське бачення цілісної системи бібліотечно-інформаційного забезпечення нематеріальної культурної спадщини.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи.

Позитивно оцінюючи зміст дисертаційного дослідження, його теоретичні узагальнення та практичну спрямованість, вважаємо за доцільне висловити окремі міркування дискусійного характеру, які не знижують загальної наукової цінності роботи, але можуть слугувати підґрунтям для подальшого розвитку порушеної проблематики.

1. Потребує уточнення методика порівняльного аналізу цифрових ресурсів нематеріальної культурної спадщини. У дослідженні здійснено зіставлення українських та європейських цифрових колекцій за інформаційно-комунікаційними характеристиками (мультимедійність, інтерактивність, залучення користувачів, використання семантичних технологій, інтегрованість у ширші інформаційні екосистеми). Водночас методологічний апарат дисертації передбачає також застосування вебметричного аналізу для оцінювання інформаційної наповненості, структури, доступності, інтегрованості та комунікаційної активності вебресурсів. На нашу думку, дослідження виграло б від чіткішого представлення процедури такого оцінювання: принципів формування вибірки ресурсів, конкретних індикаторів за кожним критерієм та способу визначення рівня їх прояву. Це зробило б результати порівняння більш відтворюваними та методично прозорими.

2. Виникає питання щодо практичної верифікації запропонованої авторської моделі бібліотечно-інформаційного забезпечення охорони, збереження та використання нематеріальної культурної спадщини. Модель є одним із центральних результатів дисертації, логічно узагальнює інституційні, ресурсні, технологічно-інформаційні, комунікаційні та інші складові дослідження. Водночас у роботі вона представлена насамперед на концептуальному рівні. На наш погляд, перспективним напрямом продовження дослідження могла б стати її апробація в діяльності конкретної бібліотеки, мережі бібліотек або міжінституційного проєкту з метою перевірки функціональності окремих компонентів і механізмів їх взаємодії. У зв'язку з

цим цікаво було б почути бачення дисертантки щодо можливих форм пілотного впровадження запропонованої моделі.

3. Окремого уточнення потребує співвідношення задекларованого у вступі та фактично представленого в першому розділі методичного інструментарію. У підрозділі 1.2 поряд із загальнонауковими методами авторка докладно характеризує структурно-функціональний метод, документний і контент-аналіз, вебметричний аналіз, метод кейс-стаді та моделювання інформаційно-комунікаційних процесів. Така деталізація загалом є позитивною, однак для більшої методологічної цілісності роботи доцільно було б забезпечити повну відповідність між переліком методів, заявленим у вступі, і тими методами, які фактично використовуються та описуються в основному тексті дисертації.

Зазначені міркування мають переважно дискусійний і рекомендаційний характер та стосуються передусім можливостей подальшого методологічного й прикладного поглиблення проведеного дослідження.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Загальний висновок про дисертаційну роботу. Дисертаційна робота Курасової Сніжани Ігорівни «Охорона та збереження нематеріальної культурної спадщини України в умовах розвитку цифрового суспільства: бібліотекознавчий аспект» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, у якому розв'язано актуальне наукове завдання, що має значення для розвитку бібліотекознавства та інформаційної діяльності. Робота характеризується логічністю побудови, належним теоретико-методологічним рівнем, достатньою джерельною базою та аргументованістю основних наукових положень і висновків.

Висловлені у відгуку зауваження та дискусійні положення стосуються переважно окремих аспектів методологічного представлення й можливостей подальшої практичної апробації одержаних результатів, мають рекомендаційний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження.

За змістом, науковим рівнем, ступенем обґрунтованості одержаних результатів та характером наукової новизни дисертація С. І. Курасової «Охорона та збереження нематеріальної культурної спадщини України в умовах розвитку цифрового суспільства: бібліотекознавчий аспект» відповідає спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа та вимогам чинної нормативно-правової бази, зокрема: Наказу Міністерства освіти і науки України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» (із змінами, внесеними згідно з Наказом МОН № 759 від 31.05.2019), «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. №261 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 283 від 03.04.2019 та № 502 від 19.05.2023) та п.п. 6, 7, 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р.

№ 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023 та № 507 від 03.05.2024).

З огляду на це, її авторка, Курасова Сніжана Ігорівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа.

Доктор історичних наук, професор,
професор кафедри інформаційної
та соціокультурної діяльності,
Західноукраїнського національного
університету

Леся БІЛОВУС

Підпис	<i>Лесі Біловус</i>
Завіряю:	
НАЧАЛЬНИК ЗАГАЛЬНОГО ВІДДІЛУ	<i>Алла Семек</i> (<i>А.С.</i>)